

جبت

جِبْت: فرومایه و پست، بی همه چیز پست

ترجمه فرامرز میرشکار مبارکه

پژوهشهای پشتیبان:

احمد جمالی

برخی واژه پژوهان جبت را در اصل همان «جَبَس» (موجود پستی که خیری در آن نیست) دانسته اند که در آن در مقابل، برخی [۲] و در این صورت جبت واژه ای عربی خواهد بود [۱] لَحْرَف سین به حرف تاء تبدیل شده و برخی با استناد به قواعد آواشناسی زبان عربی بر عربی نبودن [۳] دیگر این واژه را در اصل حبشی دانسته اند که از تأیید چندانی [۵] کنار دو دیدگاه مزبور، عبری بودن جبت نیز گفته شده [۴] آن استدلال کرده اند [۶] برخوردار نیست

واژه جبت در قرآن تنها یک بار در آیه ۵۱ نساء/۴ به کار رفته است. این آیه درباره گروهی از اهل کتاب است ، به جبت و طاغوت ایمان آورده، کافران را هدایت [۷] که با وجود نهی از عبادت غیر خدا، در کتاب هایشان اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ اُوتُوا نَصِيْبًا مِّنَ الْكِتٰبِ يُؤْمِنُوْنَ بِالْجِبْتِ وَالطَّغُوْتِ «: شده تر از مؤمنان معرفی کردند در بیان مقصود از جبت در این آیه نظرهای . «وَيَقُولُوْنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا هٰؤُلَاءِ اٰهْدٰى مِنَ الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا سَبِيْلًا ، هرکس که در راه معصیت خداوند از [۱۰] مانند لات [۹]، اسم بتی خاص [۸] گوناگونی ارائه شده است؛ مانند بت و [۱۸] سرکرده یهودیان [۱۷]، شرک [۱۶]، شیطان [۱۵]، ابلیس [۱۴]، کاهن [۱۳]، سحر [۱۲]، ساحر [۱۱] و اطاعت شود و این معنا [۲۰] در معنایی جامع می توان گفت مراد از جبت هر معبودی جز خداست [۱۹] یکی از عالمان یهود [۲۱] بیشتر معانی یاد شده را در برمی گیرد

با توجه به اینکه در آیه یاد شده ایمان به «طاغوت» نیز در کنار ایمان به «جبت» آمده است، برخی به بیان تفاوت جبت با طاغوت پرداخته و از جمله گفته اند: مقصود از جبت، بت ها و مقصود از طاغوت کاهنانی است که به یا آنکه جبت، ابلیس است و طاغوت پیروان [۲۲] دروغ، مطالبی از زبان بت ها برای مردم بیان می کردند [۲۴] برخی نیز جبت و طاغوت را به یک معنا دانسته اند [۲۳] ابلیس

قول منسوب به بیشتر مفسران آن است که کعب بن اشرف با [۲۵] درباره شأن نزول آیه، اقوالی نقل شده است برخی از یهودیان پس از جنگ احد، نزد مشرکان قریش آمدند تا با آنان در برابر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

همپیمان شده، پیمان گذشته خویش با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را بشکنند. مشرکان مکه به آنان اعتماد نکرده، از کعب خواستند برای نشان دادن حسن نیت خود، برای دو بت از بت های آنان سجده کرده، به آن دو ایمان بیاورد و وی پذیرفت. پس از پیمان بستن آنان نزد کعبه، ابوسفیان از کعب پرسید: آیا ما هدایت شده تر و به حق نزدیک تر هستیم یا محمد؟ کعب از چگونگی دین دو طرف پرسید و پس از شنیدن پاسخ گفت: به خدا [۲۶]. سوگند شما از محمد هدایت شده تر هستید

قرآن کریم پس از ذکر ایمان آوردن برخی از دشمنان اسلام به جبت و طاغوت و داوری نادرست آنان درباره مؤمنان و مشرکان، به نتیجه این اعمال ناپسند اشاره کرده، بیان می دارد که آنان کسانی هستند که مورد لعنت اولئک الذین لعنهم «الهی واقع شده و از رحمت حق محروم اند و چنین کسانی هیچ یآوری نخواهند داشت (نساء/۴، ۵۲)». «اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنُ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا

در برخی از روایات شیعه، این آیه بر کسانی تطبیق شده است که به مقام اهل بیت علیهم السلام حسد ورزیده، آنان به حاکمان ستمگر ایمان آورده و آنها را هدایت شده تر از آل محمد علیهم [۲۷]. حق آنان را غصب کردند [۲۸]. السلام دانستند

و در [۲۹] در روایاتی دیگر نیز عنوان جبت بر حاکمان ستمگر و دشمنان اهل بیت علیهم السلام، اطلاق شده در ادعیه نیز [۳۰]. روایتی از اهل سنت، اعمال ناپسندی مانند فال بد زدن به پرندهگان، از جبت دانسته شده است. سخن به میان آمده است [۳۲] و لعن آن [۳۱] از اموری مانند کفر ورزیدن به جبت

[۱] مفردات، ص ۸۵؛ تاج العروس، ج ۱، ص ۵۳۵، «جبت.»

[۲] واژه های دخیل، ص ۱۶۵، «جبت.»

[۳] همان، ص ۱۶۵ - ۱۶۶.

[۴] الصحاح، ج ۱، ص ۲۴۵؛ لسان العرب، ج ۲، ص ۲۱، «جبت.»

[۵] التحقیق، ج ۲، ص ۴۴، «جبت.»

[۶] واژه های دخیل، ص ۱۶۶.

[۷] المیزان، ج ۴، ص ۳۷۵؛ راهنما، ج ۳، ص ۳۴۴-۳۴۵.

[۸] جامع البیان، ج ۵، ص ۱۸۳؛ التبیان، ج ۳، ص ۲۲۳؛ زادالمسیر، ج ۲، ص ۱۳۸.

[۹] زادالمسیر، ج ۲، ص ۱۳۸؛ کنزالدقائق، ج ۲، ص ۴۷۸؛ الصافی، ج ۱، ص ۴۵۹.

[۱۰] تاج العروس، ج ۱۰، ص ۲۲۵، «جبت.»

[۱۱] تفسیر قرطبی، ج ۵، ص ۲۴۹؛ فتح القدر، ج ۱، ص ۴۷۷.

- [۱۲] جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۳؛ التبيان، ج ۳، ص ۲۲۴؛ الدرالمشور، ج ۲، ص ۱۷۲.
- [۱۳] جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۲؛ معاني القرآن، ج ۲، ص ۱۱۰؛ زادالمسير، ج ۲، ص ۱۳۸.
- [۱۴] غريب القرآن، ص ۱۳۰؛ زادالمسير، ج ۲، ص ۱۳۸؛ تفسير ابن كثير، ج ۱، ص ۵۲۵.
- [۱۵] تفسير قرطبي، ج ۵، ص ۲۴۹؛ فتح القدير، ج ۱، ص ۴۷۷؛ مجمع البيان، ج ۳، ص ۱۰۶.
- [۱۶] جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۴؛ تفسير قرطبي، ج ۵، ص ۲۴۸؛ تفسير ابن كثير، ج ۱، ص ۵۲۵.
- [۱۷] تفسير ابن كثير، ج ۱، ص ۵۲۵.
- [۱۸] لسان العرب، ج ۲، ص ۲۱؛ ج ۱۵، ص ۹، «طغى».
- [۱۹] جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۴ - ۱۸۵؛ التبيان، ج ۳، ص ۲۲۴؛ زادالمسير، ج ۲، ص ۱۳۸.
- [۲۰] مفردات، ص ۸۵؛ غريب القرآن، ص ۱۳۰؛ الصافي، ج ۱، ص ۴۵۹.
- [۲۱] جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۵؛ معاني القرآن، ج ۲، ص ۱۱۰ - ۱۱۱؛ الفروق اللغويه، ص ۱۵۴.
- [۲۲] ر.ك: الفروق اللغويه، ص ۱۵۴؛ جامع البيان، ج ۵، ص ۱۸۳؛ التبيان، ج ۳، ص ۲۲۳.
- [۲۳] الفروق اللغويه، ص ۱۵۴؛ مجمع البيان، ج ۳، ص ۱۰۶؛ تفسير قرطبي، ج ۵، ص ۲۴۹.
- [۲۴] الفروق اللغويه، ص ۱۵۴؛ معاني القرآن، ج ۱، ص ۲۷۱؛ ج ۲، ص ۱۱۰؛ مجمع البيان، ج ۳، ص ۱۰۶.
- [۲۵] زادالمسير، ج ۲، ص ۱۳۸.
- [۲۶] مجمع البيان، ج ۳، ص ۱۰۵ - ۱۰۶؛ اسباب النزول، ص ۱۰۳ - ۱۰۴.
- [۲۷] تفسير قمي، ج ۱، ص ۱۴۰؛ الصافي، ج ۱، ص ۴۵۹؛ نورالثقلين، ج ۱، ص ۴۸۹.
- [۲۸] تفسير العياشي، ج ۱، ص ۲۴۶؛ الصافي، ج ۱، ص ۴۵۹.
- [۲۹] الكافي، ج ۱، ص ۴۲۹؛ بحارالانوار، ج ۳۱، ص ۱۲۳، ۶۲۹.
- [۳۰] صحيح ابن حبان، ج ۱۳، ص ۵۰۲؛ الفائق، ج ۲، ص ۳۱۲؛ فيض القدير، ج ۴، ص ۵۱۹.
- [۳۱] مصباح المتجهد، ص ۱۹۸؛ عده الداعي، ص ۱۱۸؛ كنز العمال، ج ۵، ص ۱۷۶.
- [۳۲] بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۱۴۹.

برگرفته شده از <http://faramir.ir>:

منابع

اسباب النزول، الواحدي (م. ۴۶۸ ق.)، به كوشش ايمن صالح، قاهره، دارالحدیث؛ بحارالانوار، المجلسی (م. ۱۱۱۰ ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق؛ تاج العروس، الزبیدی (م. ۱۲۰۵ ق.)، به كوشش علی شیری، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۴ ق؛ التبیان، الطوسی (م. ۴۶۰ ق.)، به كوشش العاملی، بیروت، دار احیاء التراث

العربی؛ التحقيق، المصطفوی، تهران، وزارت ارشاد، ۱۳۷۴ ش؛ تفسیر راهنما، هاشمی رفسنجانی و دیگران، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۷۳ ش؛ تفسیر الصافی، الفیض الکاشانی (م. ۱۰۹۱ ق.)، بیروت، اعلمی، ۱۴۰۲ ق؛ تفسیر العیاشی، العیاشی (م. ۳۲۰ ق.)، به کوشش رسولی محلاتی، تهران، المكتبة العلمیة الاسلامیة؛ تفسیر غریب القرآن الکریم، الطریحی (م. ۱۰۸۵ ق.)، به کوشش محمد کاظم، قم، زاهدی؛ تفسیر القرآن العظیم، ابن کثیر (م. ۷۷۴ ق.)، به کوشش مرعشلی، بیروت، دارالمعرفة، ۱۴۰۹ ق؛ تفسیر القمی، القمی (م. ۳۰۷ ق.)، به کوشش الجزایری، لبنان، دارالسرور، ۱۴۱۱ ق؛ تفسیر کنزالدقائق، المشهدی (م. ۱۱۲۵ ق.)، به کوشش درگاهی، تهران، وزارت ارشاد، ۱۴۱۱ ق؛ تفسیر نورالثقلین، العروسی الحویزی (م. ۱۱۱۲ ق.)، به کوشش رسولی محلاتی، اسماعیلیان، ۱۳۷۳ ش؛ جامع البیان، الطبری (م. ۳۱۰ ق.)، به کوشش صدقی جمیل، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۵ ق؛ الجامع لاحکام القرآن، القرطبی (م. ۶۷۱ ق.)، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۷ ق؛ الدرالمنثور، السیوطی (م. ۹۱۱ ق.)، بیروت، دارالفکر، ۱۴۱۴ ق؛ زادالمسیر، ابن الجوزی (م. ۵۹۷ ق.)، بیروت، المكتب الاسلامی، ۱۴۰۷ ق؛ الصحاح الجوهری (م. ۳۹۳ ق.)، به کوشش احمد العطار، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۴۰۷ ق؛ صحیح ابن حبان، علی بن بلبان الفارسی (م. ۷۳۹ ق.)، به کوشش شعیب الارنؤوط، الرسالة، ۱۴۱۴ ق؛ عدة الداعی، ابن فهد الحلی (م. ۸۴۱ ق.)، به کوشش موحد قمی، دارالکتب الاسلامی؛ الفائق فی غریب الحدیث، الزمخشری (م. ۵۳۸ ق.)، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۷ ق؛ فتح القدر، الشوکانی (م. ۱۲۵۰ ق.)، بیروت، دارالمعرفة؛ فیض القدر، المناوی (م. ۱۰۳۱ ق.)، به کوشش احمد عبدالسلام، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۵ ق؛ الکافی، الكلینی (م. ۳۲۹ ق.)، به کوشش غفاری، بیروت، دارالتعارف، ۱۴۱۱ ق؛ کنز العمال، المتقی الهندی (م. ۹۷۵ ق.)، به کوشش صفوة السقاء، بیروت، الرسالة، ۱۴۱۳ ق؛ لسان العرب، ابن منظور (م. ۷۱۱ ق.)، قم، ادب الحوزة، ۱۴۰۵ ق؛ مجمع البیان الطبرسی (م. ۵۴۸ ق.)، بیروت، دارالمعرفة، ۱۴۰۶ ق؛ مصباح المتهجد، الطوسی (م. ۴۶۰ ق.)، بیروت، فقه الشیعة، ۱۴۱۱ ق؛ معانی القرآن، النحاس (م. ۳۳۸ ق.)، به کوشش الصابونی، عربستان، جامعه ام القرى، ۱۴۰۹ ق؛ معجم الفروق اللغویة، ابوهلال العسکری (م. ۳۹۵ ق.)، قم، انتشارات اسلامی، ۱۴۱۲ ق؛ مفردات، الراغب (م. ۴۲۵ ق.)، به کوشش صفوان داودی، دمشق، دارالقلم، ۱۴۱۲ ق؛ المیزان، الطباطبایی (م. ۱۴۰۲ ق.)، بیروت، اعلمی، ۱۳۹۳ ق؛ واژه های دخیل در قرآن مجید، آرتور جفری، ترجمه: بدره ای، توس، ۱۳۷۲ ش.